

§ 11. ПОГЛЯДИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ

11.1. Державність

1. Простежте еволюцію у поглядах УЦР на національно-державний статус України (джерела 72–76 і 79). Побудуйте ланцюжок із ключових слів, що відображають цю еволюцію. Поясніть свій вибір.

72

З Першого універсалу Української Центральної Ради (10 червня 1917 р.)

Хай буде Україна вільною. Не одділяючись від усієї Росії, не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям.

Історія української Конституції/Упоряд.:
А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. – К.:
Право, 1997. – С. 93.

73

З Другого універсалу Української Центральної Ради (3 липня 1917 р.)

Ми, Центральна Українська Рада, стоячи, як все, за тим, щоб не відривати України від Росії та щоб разом з усіма її народами змагати до піднесення й розвитку цілої Росії та до єдності її демократичних сил, з задоволенням приймаємо заклик правительства до єдності...

Ми рішуче відкидаємо проби самочинного здійснювання автономії України до всеросійських Установчих Зборів.

Історія української Конституції. –
С. 96–97.

74

З відозви Генерального Секретаріату Центральної Ради (3 листопада 1917 р.)

Всі чутки та розмови про сепаратизм, про відокремлення України від Росії – це лише контрреволюційна пропаганда або просто не-свідомість. Центральна Рада та Генеральний Секретаріат твердо і ясно заявили, що Україна повинна залишитись у складі федеративної російської республіки як рівноправне державне тіло...

Національні процеси в Україні. – Історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник: у 2 ч. / Упоряд.: І.О. Кресіна та ін. – К.: Вища шк., 1997. – Ч. 1. – С. 449–450.

Хронологічна довідка

1917, 4 (17) березня – утворення Української Центральної Ради

25 жовтня (7 листопада) – більшовицький переворот у Петрограді

1 (14) листопада – встановлення влади Центральної Ради в Києві

3 (16) грудня – Ультиматум Ради Народних Комісарів Центральної Раді

12 (25) грудня – I Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові проголосив УНР Республікою Рад

1917, грудень – 1918, березень – перша війна радянської Росії проти УНР

1918, 27 січня (9 лютого) – Берестейський мирний договір між УНР та державами Четверного союзу. Того ж дня більшовицькі війська зайняли Київ

18 лютого – німецько-австрійське військо розпочало наступ на Східному фронті

2 березня – вступ німецьких і українських військ до Києва

29 квітня – останнє засідання Центральної Ради. Прийняття Конституції УНР

75

З Четвертого універсалу Української Центральної Ради (9 січня 1918 р.)

Віднині Українська Народня Республіка стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу.

З усіма сусідніми державами, а саме: Росією, Польщею, Австрією, Румунією, Туреччиною й іншими ми бажаємо жити в згоді й приязни, але ніяка з них не може вмішуватися в життя самостійної Української Республіки.

Історія української Конституції. –
С. 102.

76

З Грамоти гетьмана П. Скоропадського про федерацію України з Росією (14 листопада 1918 р.)

На інших принципах, принципах федеративних повинна бути відновлена давня могутність і сила всеросійської держави. В цій федерації Україні належить зайняти одне з перших місць...

На тих принципах... збудована майбутня політика нашої України. Їй першій належить виступити в справі утворення всеросійської федерації, якої конечною метою буде відновлення великої Росії.

Історія української Конституції. – С. 115.

77

З Грамоти до всього українського народу гетьмана П. Скоропадського (29 квітня 1918 р.)

...Українська Держава стояла коло краю загибелі.

Спаслася Вона дякуючи могутньому підтриманню центральних держав, які, вірні своєму слову, продовжують і по цей час боротись за цілість і спокій України...

Як вірний син України я рішив взяти на себе тимчасово всю повноту влади.

Цією Грамотою я оголошую себе Гетьманом усієї України.

Історія української Конституції. – С. 116.

78

З Декларації Центрального Виконавчого Комітету Рад України (7 березня 1918 р.)

1. Ми ніколи не розглядали Українську Радянську Республіку як національну республіку, а виключно як Радянську Республіку на території України.

2. Ми ніколи не підтримували точку зору цілковитої незалежності Української Народної Республіки, розглядаючи її як більш-менш самостійне ціле, зв'язане із загально-російською Робітничо-Селянською Республікою федеративними зв'язками.

Україна в ХХ столітті. 1900–2000: 36. документів і матеріалів. – С. 54.

Хронологічна довідка

1918, 29 квітня – державний переворот у Києві. Проголошення П. Скоропадського гетьманом України

серпень – утворення антигетьманського Українського національного союзу

13 листопада – утворення Директорії на чолі з В. Винниченком. Початок антигетьманського повстання

14 листопада – грамота П. Скоропадського про федерацію з Росією

14 грудня – війська Директорії вступили до Києва. П. Скоропадський зрікся влади

79

З Третього універсалу Української Центральної Ради (7 листопада 1917 р.)

Віднині Україна стає Українською Народною Республікою.

Не відділяючись від Російської Республіки й зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими допомогти всій Росії, щоб уся Російська Республіка стала федерацією рівних і вільних народів.

Історія української Конституції. – С. 98.

80

П. Скоропадський у розмові з німецьким послом в Україні

Будуча політика України йтиме в дусі самостійності й відсутності великоросійських або польських тенденцій.

Цит. за: Грицак Я. Нарис історії України... – С. 127.

81

З промови М. Міхновського* (березень 1917 р.)

...Революцію в Україні мусимо обернути на національну революцію й завершити її створенням самостійної Української держави... Але... з цим нашим правом, оскільки не підпремо його аргументами сили, жадна Москва рахуватися не захоче, і боротьба з нею – війна – неминуча!

Міхновський М. Самостійна Україна. – С. 52–53.

* Міхновський М.І. (1873–1924) – український політик; автор брошури «Самостійна Україна» (1900), в якій обґрунтував ідею незалежної соборної української держави; 1917 р. – ініціатор створення українського війська.

82

З Основного Державного Закону Української Народної Республіки (осінь 1920 р.)

Артикул 1

Українська держава є самостійною та незалежною державою з демократично-республі-

канським, на основах парламентаризму, устроєм і має назву: Українська Народна Республіка.

Історія української Конституції. – С. 128.

2. Документ 81:

- а) доповнює попередні позиції?
- б) співпадає з ними?
- в) відрізняється від них?

Виберіть одне з тверджень, прокоментуйте свій вибір. Чи випадково була позиція цього українського політика?

3. У чому полягає різниця у підходах до національно-державного статусу України авторів документів 76 та 78? Відповідь аргументуйте із посиланням на джерела.

4. Зверніться до хронології параграфа. Які події, на вашу думку, впливали на зміни у поглядах політичних діячів УЦР?

5. Об'єднайтеся у три групи і від кожної з них підготуйте 3-хвилинні промови на уявному мітингу з проблем українського державотворення на вибір – від імені:

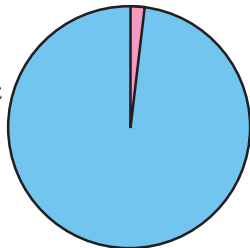
- 1) М. Грушевського,
- 2) М. Міхновського,
- 3) П. Скоропадського.

11.2. Земельне питання

83

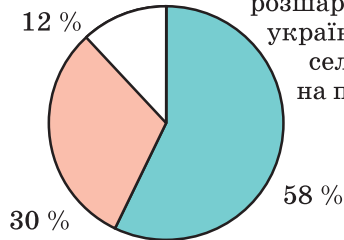
Мовою цифр

А. Розподіл земельної власності в Україні на початок 1917 р.

- поміщицьке господарство
- селянське господарство

Б. Майнове розшарування українського селянства на початок 1917 р.

- бідніші селяни
- середняки
- заможні

Подано за: Геращенко Т.С.
Українська революція: соціалістичний міф та реальність. – Запоріжжя, 1988. – С. 42.

1. Як розподіл землі (діаграма А) міг впливати на вимоги селян щодо дій урядів у революції?

2. Як майнове розшарування селян (діаграма Б) могло вплинути на аграрну політику в ході революції?

84 З Третього універсалу Української Центральної Ради 7 (20) листопада 1917 р.

Віднині на території української Народної Республіки існує право власності на землі поміщицькі й інші землі нетрудових хазяйств селянсько-господарського значення, а також на удільні, монастирські та церковні землі – касується.

Цит. за: Історія української Конституції. – С. 99.

85 З Четвертого універсалу Української Центральної Ради 9 (22) січня 1918 р.)

В земельних справах комісія, вибрана на останній сесії Центральної Ради, вже виробила закон про передачу землі трудовому народові без викупу, прийнявши за основу скасування власності та соціалізацію* землі...

Цит. за: Історія української Конституції. – С. 103.

86 Погляд дослідника

...У вирішенні земельного питання... підходи [Центральної Ради та Директорії] докорінно різнилися. На відміну від соціалістичних урядів на Наддніпрянщині Національна Рада поклала в основу своєї аграрної політики принцип збереження приватної власності на землю. Приватизації підлягали лише державні землі, землі, що належали членам пануючої династії, землі двірські та церковні, землі, набуті з метою спекуляції, а також ті, які перевершували певну дозволу норму площі. Ця норма, яку мав визначити сейм, повинна була коливатися у межах 30–100 моргів (для порівняння: розмір стабільного середняцького селянського господарства у Галичині становив 15–20 моргів). Відкритим залишилося й питання про відшкодування власникам конфіскованої землі. Але що найцікавіше – за прогресивне відшкодування виступила значна кількість селян – членів Національної Ради, що свідчило про вироблення почуття власності, правопорядку серед

галицького селянства. Така ситуація була немислима на Наддніпрянській Україні, хоча порівняно з нею Галичина набагато більше страждала від земельного голоду.

Приклад ЗУНР наочно демонстрував переваги австрійської правової школи над російським правовим нігілізмом, в атмосфері якого вирости східноукраїнські політики. Як писав Іван Лисяк-Рудницький, головна загальноукраїнська цінність галицького зриву полягає в тому, що «Галичина 1918–1919 років – єдиний в новітній історії приклад українського державного правопорядку».

Грицак Я. Нарис історії України... – С. 139–140.

87 З Грамоти до всього українського народу 29 квітня 1918 р. гетьмана П. Скоропадського

Права приватної власності – як фундамент культури і цивілізації – відбудовуються в повній мірі, і всі розпорядження бувшого Українського Уряду, а рівно Тимчасового Уряду російського відміняються і скасовуються. Відбудовується повна свобода по зробленню купчих по куплі – продажі землі.

Поруч з цим будуть прийняті міри по відчуженню земель по дійсній їх вартості від великих власників для наділення земельними участками малоземельних хліборобів.

Цит. за: Історія української Конституції. – С. 116.

88 З Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки (10–14 березня 1919 р.)

Українська Соціалістична Радянська Республіка:

Провадить в життя заходи, що безпосередньо направлені до знищення існуючого економічного устрою і виявляється в скасування приватної власності на землю і всі інші засоби виробництва...

Цит. за: Історія української Конституції. – С. 116.

* Соціалізація (землі) – один з пунктів програми чисельних партій соціалістичного спрямування в Російській імперії початку ХХ ст. (зокрема і УПСР). Під соціалізацією розумілось скасування приватної власності і переведення землі в загальнонародну власність (усуспільнення).

89

З Універсалу Трудового Конгресу (28 січня 1919 р.)

Конгрес Трудового Народу України висловлює своє нерушиме побажання, щоб Директорія і Рада Народних Міністрів провадили надалі свою працю по переведенню земельної реформи, в основі якої лежить передача землі без викупу трудовому народові.

Цит. за: Історія української Конституції. – С. 175.

90

З Проекту Основного Державного Закону Української Народної Республіки (осінь 1920 р.)

Артикул 43

Приватна власність стоїть під охороною закону.

Власність зобов'язує. Користування власністю мусить служити для добра загалу.

Вивласнення або обмеження приватної власності може відбуватися з огляду на державну, публічну чи суспільну потребу, або з економічних причин, а також в інтересах соціальної справедливості.

Спосіб вивласнення, або обмеження приватної власності, як і форма та розмір справедливої винагороди, визначається в окремому законі.

Артикул 44

Дрібна і середня приватна власність стоїть під охороною закону. Зноситься більшу земельну власність. З неї утворюється земельний фонд, з якого задовольняється малоземельне і безземельне хліборобське населення. Форму, а також умови сього задоволення визначить окремий земельний закон.

Цит. за: Історія української Конституції. – С. 135.

Хронологічна довідка

1918, 19 грудня – урочистий в'їзд Директорії до Києва

1918, грудень – 1920, листопад – друга війна радянської Росії проти УНР

1919, 5 лютого – більшовицькі війська вдруге зайняли Київ

11 лютого – С. Петлюра очолив Директорію

31 серпня – українське військо вступило до Києва, але було витіснене з міста російськими білогвардійцями

16 грудня – більшовицькі війська втретє зайняли Київ

1920, 22 квітня – Варшавський договір між УНР та Польщею

25 квітня – початок наступу польсько-українських військ на більшовиків

6 травня – польсько-українські війська вступили до Києва

12 червня – більшовицькі війська вчетверте зайняли Київ

21 листопада – Армія УНР відступила в Галичину, де була інтернована поляками

1918, 19 жовтня – Українська Національна Рада у Львові проголосила створення Української Держави на західноукраїнських землях

1 листопада – встановлення української влади у Львові

1918, листопад – 1919, липень – українсько-польська війна

1918, 13 листопада – проголошення ЗУНР

21 листопада – українські війська залишили Львів

1919, 22 січня – Акт злуки УНР і ЗУНР у Києві

травень – липень – польські війська окупували Галичину

2. Як ви вважаєте, які документи (84–85, 87–90) могли б задовольнити українське селянство, а які ні впродовж 1917–1920 рр.? (Джерела 83–89).

3. Які верстви населення і чому могли виступити проти земельних проєктів УЦР, Гетьманату, Директорії, більшовиків?

4. Я. Грицак стверджує, що у вирішенні земельного питання підходи ЗУНР докорінно відрізнялися від політики наддніпрянських урядів.

Доведіть, чи спростуйте, або зробіть окремі доповнення до цієї думки, проаналізувавши джерела параграфа.

5. Які зміни ви помітили в поглядах українських політиків щодо вирішення земельного питання? Чим вони обумовлені?

6. До яких рубрик ви віднесете джерела §11? Як ви думаєте, чому зміст параграфів побудований саме таким чином?